

VÖRÖSMARTY MIHÁLY ISMERETLEN KÉZIRATAI A MAGYAR TUDOMÁNYOS
AKADÉMIA KÖNYVTÁRÁNAK KÉZIRATTÁRÁBAN

Minden nagy könyvtárnak vannak feldolgozatlan darabjai, így különösen sok az újabban előkerült kiadatlan *kézírtos* kincs a M. Tudományos Akadémia Könyvtára Kézirattárában.

A számos kiadatlan kézirat és különösen a régi főtitkári irattár anyagában több Vörösmarty-levelet s más kéziratot is találtunk. A felszabadulás után ugyanis a szerencsés véletlen folytán feltárt régi, romos pincéinkből *több mint százezer* hivatalos irat került elő az Akadémia első félszázadának éveiből: főtitkári levélfogalmazványok (köztük csupán Arany János kezétől több mint négyezer darab!) és eredeti ülési jegyzőkönyvek, beadványok, szám-lák, tízezernél több lapnyi kézírtos népköltési gyűjtemény, köztük Kriza, Abafi és Kálmány Lajos stb. fölbecsülhetetlen értékű, 80 éve itt lappangó kéziratjai.

Ezek közül szedtem össze az itt közlendő, *akadémiai vonatkozású, kiadatlan Vörösmarty-kéziratokat*. Sok fizetési nyugtája is megkerült, párszáz más akadémikus nyugtáival együtt, de ezek közül csupán két, jellegzetesebb Vörösmarty-nyugtát mutatunk be.

Vörösmarty akadémiai működéséről *Brisits Frigyes* összefoglaló munkáján kívül (Vörösmarty Mihály és az Akadémia, 1937., 78 lap) sok részlet-tanulmányt és szövegközlést ismerünk Vizota Gyulától is, aki a régi Főtitkári Hivatal addig ismert anyagából szedegette össze s ismertette a következőket: Vörösmarty nyelvtan-tankönyvi munkáját az *Egyetemes Philologiai Köz-lönyben* (1903.), a „honosítás” szóról adott részletes magyarázatát a *Magyar Nyelv*-ben (1906) és ue. folyóirat 1908., 1909., 1911. és 1912. évi számaiban foglalkozott a nagy költő szótári s általában *nyelvtudósi* munkásságával.

Ugyancsak Vizota ismertette az *Akadémiai Értesítő* 1911., 1912., 1914. és 1939. évi kötetében Vörösmarty szerepét a következő területeken: akadémiai *folyóirat-kiadási* tervzetét, szakvéleményét az *írói tulajdonjog* (pályázók szerzői joga stb.) kérdésében, *nagy-jutalmi és drámai jelentéseit*, végül *negyvenkét kisebb bírálatát* a beküldött művekről, fordításokról. — Ezek a féldoldalnyitól 2—3 nagy oldalig terjedő kéziratok sok érdekességet árulnak el. Elvisznek a magyar színészet és drámaírás hőskorába, a századeleji kísérle-tezők, úttörők közé. Olvashatjuk az első Goethe-, Schiller-, Lessing-, Iffland, Kotzebue-, Houvald stb. fordításokról adott kemény bírálatait, s az eredeti művek íróiról nemkülönbön szigorú, pajtáskodás nélküli véleményeit, pl. Udvardy, Madarász József, Jakab István, Édes Gergely, Cseh Károly s az ifjú Szigligeti Ede stb. zsengeiről.

E bírálatok pompás jellemzését kapjuk Brisits idézett művében: mind a nyelv-teremtő művész, mind az értelmi és érzelmi összefüggések nagy kutatója, a megbírált művek s alkotóik (vagy fordítóik) egész emberségének s költői képességének bátor vizsgálója arcéle rajzolódik elő ezekből a fakuló írásokból. — Jelentéseit, bírálatait többnyire a régi akadémiai hivatalban, a Károlyi-Trattner-ház I. emeletén írta nagyívnyi, diósgyőri meritett papíron, amilyen az ülési jegyzőkönyvek is készültek. A kékes-szürke vagy chamóis papíroknak a hivatal egyéb papírjaival való egyezését nemcsak vízjele és méretének azonossága igazolja, hanem az is, hogy némelyiknek a szövegét a hivatal írnokainak diktálta a nagy költő s maga csak aláírta. Sajátkezű fogalmazványainak sokszoros áthúzása, stílusának pongyolasága is ezeknek efemer-jellegét igazolja. A 25×40 cm méretű diósgyőri papírosok, aminőkön ezidőben mások is írtak s éppen Vörösmarty legtöbb költői alkotása is született, szinte mind épségben kibírták az 5/4 évszázad viszontagságát, még azok is, melyeket a pincék mélyéből nemrégiben szedtünk össze.

Vörösmartynek nagy szerepe volt a *Játékszíni Bizottmány*-ban is, különösen az 1833—40 közti időkben, midőn előadásra alkalmas új és fordított darabokat kellett megbírálnia, társaival együtt. Vörösmarty egymaga összesen 31 színművet olvasott el. Alkotó zsenije, nyelv-képelete e bírálatokban is értékes nyomokat hagyott, de valószínű, hogy magukban a pályaművekben is nyoma van javításainak. Izgató probléma tehát a fiatal, új kutatók számára e párszáz pályamunkának ilyen szempontból való átnézése. — Nem kevésbé érdekes Vörösmarty munkássága a folklóre-kutatás megindulásakor, hiszen már az Akadémia III. nagygyűlése foglalkozott népdal-gyűjtemény kiadásával, s ebben serkentő szerepe volt a nagy költőnek is (l. 1835. évi nagygyűl. jegyzőkönyv 54. pontját). Anyagi okból ugyan a kiadás annyira elhalasztódott, hogy éppen 10 év múlva, a Kisfaludy Társaságnak jutott e téren az úttörés érdeme, Erdélyi János háromkötetes műve kiadásával, de meg kell jegyeznünk, hogy szinte teljes publikációja az Akadémiához beküldött és a Schedel—Erdélyi—Vörösmarty bizottsági bírálatain átment kéziratok anyag alapján történt.

Viszota nagyobb tanulmányt írt a *Budapesti Szemle* 1909. évi (138.) kötetében „Széchenyi, Vörösmarty és az Akadémia működésének első évei” címmel. Ismerteti benne V. M. alapszabály-átdolgozó tevékenységét, melyet Széchenyi felkérésére, az első két évében stagnáló Tudós Társaság felfrissítésére vállalt, s már írásban át is adott 1832-ben, Széchenyinek. — Végül meg kell még említnünk az időrendben legelső ilyen anyagközlést, Bárczy Oszkártól, aki 1895-ben foglalkozott az *Irodalomtörténeti Közlemények*-ben Vörösmartynek a Tudománytár körüli szerepével, s ezirányú feljegyzéseit közölte.

Vörösmarty az Akadémia működésének első éveitől kezdve részt vett tehát a tudományos munkában, sőt a Magyar Helyesírás kézikönyve összeállításában *irányítóként* is. Ki is lehetett volna más alkalmasabb e szerepre, mint költészetünk országosan elismert vezéralakja? Rengeteg idejét vette el a kiadásra vagy pályázatra küldött munkák, kéziratok elolvasása, megbírálása. Ha a felsorolt adatközlések alapján áttekintjük százakra menő jelentéseit, bírálatait, akkor értjük meg igazán a nagy költő legalaposabb ismerőjének, Brisits Frigyesnek, könyve több helyén feltűnő rajongását, csodálkozását V. M. sokoldalú és roppant méretű hivatalos működése felett. Az Akadémia (akkori nevén: M. Tudós Társaság) már első nagygyűlésén: 1831

februárjában hármias feladatot tűzött tagjai elé: egy *magyar nyelvtan*, egy *nagy magyar szótár* és tudományos *folyóirat* kiadását, megírását. Minthogy ez hosszabb előkészületekkel járt, Széchenyi a munka megindítását azzal kezdte, hogy csupa fordításokból álló, *népművelő jellegű*, állandó folyóiratot sürgetett, hogy így adjon magáról életjelt a Tudós Társaság. A kézi szótárra Vörösmarty és Schedel kapott megbízást. — Ennek, e meginduló akadémiai munkásságnak fő kovászai voltak ők ketten, s jellemző Vörösmarty fürge eszére és gyors alkotókészségére, munkavágyára, hogy tervezetét alig pár hét múlva elküldte Széchenyihez (ikt. 23/1831. és közölve az A. Értesítő 1911. évi kötetében).

Rendkívüli szerepe volt Vörösmartynak a *tudományos utánpótlás, új akadémikusok* felfedezése és ajánlása terén is. Részben teljesen a maga kezével írt vagy a mások szövegéhez csupán aláírásával csatlakozó *tagajánlása összesen 68 került elő*. (Részben közölte Viszota az Akad. Értesítő 1906. évi kötetében, 499—643. l.). — Amint az eredeti szövegeket egyeztettem, megállapítottam, hogy kilencet egész terjedelmében V. M. maga írt; különösen írókat és történészeket, nyelvészeket ajánlott akadémikusnak, így a tiszteleti tagságra Széchenyit, Teleki Józsefet és Lászlót, Eötvöst, Jósikát, Deákot és Kemény Zsigmondot. A rendes és lev. tagságra ajánlottjai közt ilyen nevek vannak: Batsányi, Bölöni Farkas Sándor, Szász Károly, Vajda Péter, Garay János, Nagy Ignác, Szalay László, Szontagh Gusztáv, Brassai Samu, Barabás Miklós festő, Vásárhelyi Pál stb. Utolsó tagajánlása 1847 dec.-ből kelt s ezután tizenegy évig nem is volt több tagválasztó ülés. Vörösmarty utolsó két ajánlottja: Repiczky János akad. alkönyvtárnok és Szöllősy Ferenc, mindkettő orientalista volt. A másoktól írt ajánlás végén *néhány meleg sort* látunk Vörösmarty kezétől Kovács Pál, Tasner Antal (Széchenyi titkára), Klauzál Imre, Bölöni Farkas Sándor, Viola József, Magda Pál tagajánlásánál. *Teljes egészében ő írta* a következőket: Gaal József, Tóth Lőrinc és Kacsokovics Lajos ajánlását 1836-ban, Garay Jánosét, Erdélyi Jánosét és Szabó Istvánét 1839-ben, Pulszky Ferenc, Szigligeti Ede és Kriza János ajánlását 1840-ben. Hasonlóképpen az ő kezétől ered a nemrég talált Czuczor-féle tagajánlás is, melyet itt közlünk:

„Schedel' helyébe a nyelvtudományi osztály'
helybeli tagjának

CZUCZOR GERGELT (sic!)

közönségesen ismert munkái' érdemeiért 's azon reményből, hogy olly tehetségű 's munkásságu férfiuatól, mint ő, még ép koránál fogva is igen sokat várhatni; de különben is a' philologiai osztályban a' levelezők közt minden tekintet szerint őt illeti az elsőség, megválasztani ajánlja

Vörösmarty, Bugát P.,
Luczenbacher, Balásházy János,
Guzmics, Fáy A., Andrássy Gy.

(Kelet nincs!)

Egykorú iktatószáma :
73/1835.

Az akadémiai *Névkönyv* 1832-i, első kötetében szerepel először Vörösmarty neve mint a nyelvtudományi osztály első rendes tagjáé: „Hites ügyvéd, a' Tudományos Gyűjtemény és Koszorú szerkesztetője. Kinevezte az Igazgatóság Posonban, Novem. 17-d 1830. Lakik: Pesten, Keresztuttsza, Mazarek-ház.” — Ugyanígy közlik az 1833. évi *Névkönyv*ben is, de 1834—35-ben nem jelenvén meg a kötet, csak 1836-ban találkozunk újból V. M. nevével, ezúttal mint Nemes Csongrád vmegye táblabírájával, kinek lakása már: Zöldfa-utcza 267. sz. II. em.

Ugyancsak a *Névkönyv*ben kezdik közölni 1839-től a tagok irodalmi működése jegyzékét is. Előkerült nemrég egy, titoknoki felhívásra nyilván ily célból készült Vörösmarty-jegyzék is, melyet azonban nem publikáltak, mert az 1839-i adatok sokkal bővebbek (*Névkönyvünk* 148. lapján). A most közölt Vörösmarty-kézirat a Főtitk. Irattárban 176/1834-számot kapott. Másik, szintén most megtalált kézírata pedig, egy később Almanach (*Névkönyv*) részére küldött összeállítására 309/1839-es iktatószám alatt található az Akad. Kézirattárában.

(A *Névkönyv* számára:)

„Vörösmarty' munkái, 1831—1834 elejéig.

Csongor és Tünde. Színjáték öt felvonásban. 1831.

Szomszédvár. Hős költemény, 1832, Aurorában.

Kincskeresők. Szomorujáték 4 felvonásban. 1833 Aurorában.

Vérnász, szomorujáték, öt felvonásban. 1833/4.

Többnemű apró versezetek az 1832, 1833, 1834-i Aurorákban.”

Ikt. 176/1834.

„Vörösmarty Mihály dolgozatai

a' m. Academia kezdete óta.

a) *Drámaiak:*

Kincskeresők, szomorujáték öt felvonásban.

Vérnász, sz. öt felv.

Fátyol titkai, vigjáték, öt felv.

Árpád ébredése, előjáték egy felv.

kéziratban:

Julius Caesar, Shakespearból fordítva, öt felv.

b) *Epos és novella:*

Két szomszédvár, hexameterekben.

Kecskebőr,

Orlay,

Füredi szívhalászat,

Csiga Márton viszontagságai

- c) *Apróbb költemények u. m. balladák, románczok, dalok, epigrammák*
 d) *Értekezések: 1. A kettős betűk egyszerűsítéséről*
           2. Dramaturgiai töredékek.
 e) *Recenziók s bírálatok, többrendbeliek."*

(kelet nélkül)

Ikt. 309/1839.

A közel negyedszáz éven keresztül rendszeresen kifizetett negyedévi 125 forint rendes tagsági illetményéről aláírt kb. száz nyugtája jelentős része került ki az egykorú gazdasági, pénztári iratok közül, de különösen az a most közlendő két nyugta érdekes, mely a nagy költő *egyéb munkadíjai* bizonyosságául maradt fenn :

„*Nyugtatvány*

Négy száz harmincz nyolcz frt. 37 1/3 krajczárról pengőben, melyet mint az academia által kiadatott német-magyar zsebszótárból bejött tiszta haszonnak harmadát szerkesztő társaim' nevében az igazgatóság' rendeletéből felvettem. Pest Jan. 9.-én 1842. (438 ft. 37 1/3 kr. pengő). Vörösmarty Mihál'
 (Az iratot 203/1842. sz. alatt iktattam)

Ennek kései folytatása, a bujdosásban levő nagy költő részére, illetve családjához való juttatás céljából Toldy Ferenc által felvett szerény összeg nyugtája, — egyúttal a gyöngülő könyveladás bizonyossága :

„*Nyugtatvány*

Hét forint 12 kr.-ról, melyeket mint az 1850. folyamataiban eladott Zsebszótári példányoktól a szerzőkre háramló tiszta haszonharmadot Eggenberger és fia Uraktól mai napon felvettem. Pesten, decemb. 31. 1850.

(Azaz 7 ft. 12 kr.-t)

*Toldy Ferencz egyik szerkesztő
 egyszersmind a távol levő
 Vörösmarty Mihály nevében."*

(Ikt. 83/1850. sz.)

A következő Vörösmarty-kézirat annyiból érdekes, mert a sokféle elnöki és titoknoki felkérés egyikének : *Pálóczi Horváth Ádám*, régi barátja (s egyben Csokonaié is, kihez Balatonfüredre oly sokszor utaztatott Vitéz Mihály is, Vörösmarty is) könyv- és kéziratok hagyatéka megtekintésének bizonyossága. P. Horváth harmadik felesége, Kazinczy Klára (s egyben özvegye) eladásra kínálta a hagyatékot, melyről ezt a különös véleményt találtuk, holott a 34., 35. és 44. sorszámú kéziratkötegek nagyon is időtállóak . . . Egyébként a Könyvtár ezeket s a 11/12. és 23. alattiakat megszerezte és 1836 tavaszán a Károlyi-Trattner-ház I. emeletén elhelyezett kis könyvtár első kéziratтары magjának tekinthetők!

Ikt. 9/1835.

Vörösmarty véleménye a felkérés alapján általa
megtekintett Pálóczi Horváth-féle
kéziratos hagyatékáról:

„Horvát' Ádám hátramaradt kéziratai.

N° 8. *Lexicon poeticum* czimmel. Többnyire mythologiai nevek' magyarázata 's bibliai idézetek lajstroma.

11.12. Az erdélyi magyar társaságot illető jegyzetek.

14. Magyar nyelv' bővítésére rendszabások.

17. *Universale Lexicon*. Tartalma mint a' Közhasznu Isméretek' táráié, csakhogy csekély, rendszer nélkül 's inkább magányos használatra való.

19. Mit tesz ez a' név Melkizedek?

22. Tétényi leány. (Ki van adva).

23. Példa beszédek. (A nagyszótári dolgozatoknál használható.)

24. Vannak-e dialectusok a' magyar nyelvben?

25. Az élet' java. — Használhatatlan csekélység, némelly éneklési oktató-sokkal.

26. Seneca. (Kleist után) Szomorú játék, III felvonás, prosában.

31. Eska, magyar Sibilla.

32. A' magyar szótár' készítéséről. — Rövid, nem kimerítő.

33. A' magyar helyesírás megállapítása.

34. Magyar Arion' ajánlása a' Nádorhoz; előszó az olvasóhoz.

35. Holmi, Tomus II. Verses levelezések. Hunyady szomorújáték töredékes, rimekben.

43. A' Ts, Cs-ről. Értekezés.

— Ó és új énekek.

Ezen kéziratok között kiadható egy sincs, a' levéltár számára használat végett megszerezhetők: 23, 's az Ó és Új énekek, 's a' 35. alatti.

Vörösmarty."

(kelet nélkül)

A népszerű tudományos munkák iratásával foglalkozó akadémiai bizottságnak szintén tevékeny, ötletdús tagja lehetett Vörösmarty, mint ez a most előkerült s eddig ismeretlen javaslata is tanúsítja:

„Közhasznu kézi könyvek
(nyelvtudományi osztály).

Híával levén csaknem minden ez osztálybeli jó kézi könyvnek, legelsőbb is a' következőket ajánlanám.

1. Magyar szókötés. — Mellyben foglaltatnának a) a' szósorozás szabályai, b) a' mondatok sorozásának némelly elemei, a' köz-szók kihagyása szabályainak függelékével, c) az igék hatása, vagy is: milly ragu neveket kívánnak az igék.

2. Magyar szónoklat.

3. Magyar költészet.

Életírások:

1. Tinódi, 2. Zrinyi, 3. Faludy, 4. Révay.

Vörösmarty Mihál rendes tag.”

(Kelet nélkül)

(Schedel F. titoknok iktatásával:

„Vett. július 17, 1837. — 8/1837.”

Ezzel függ össze Schedel (Toldy) alábbi két levélfogalmazványa Vörösmartyhoz:

„Tekintetes Táblabíró úr! Bátor vagyok Kegyedet ezennel a' mult nagygyűlés XX. pont alatt költ abbeli határozatára emlékeztetni, mi szerint a' nyelv-tudományi osztályra bízott egy a' szókötés azon pontjait magában foglaló javaslat kidolgozása, melyek körül mind eddig az írók között megegyezés nincs. Mert óhajtja a' Társaság — miután a' helyesírási és paradigmái tétovák körül szerencsés volt előbbi munkálata által az írók között alkalmas megállapodást eszközölni, már most a' szókötési főbb eltérésekre nézve is minél előbb hasonlót tevén, nyelvtanjának 4-dik kiadásának használhatóságát ezzel is emelje.

*Ki egyébiránt szokott tisztelettel maradok
Kegyednek alá.”*

Ikt. 231/1837.

(Kelet nélkül)

Schedel másik, most előkerült levélfogalmazványa 1843. jún. 11-én kelt és az erre adott választ Viszota az A. Értesítő 1914. évi kötetében közölte.

„Tekintetes Táblabíró Ur!

Bátor vagyok Kegyednek a' Társaság nyelvtudományi osztálya által kidolgozott és a kis ülésekben némi apró módosításokkal elfogadott szókötési munkálatot olly hivatalos kéressel általküldeni, hogy azt mind a kéziratban magában található változtatások, mind az ahhoz mellékelt jegyzőkönyvi kivonatok szerint kiigazítva, a' titoknoki hivatalnak kinyomatás végett annak idejében megküldeni méltóztassék.

Ki egyébiránt megkülönböztetett tisztelettel vagyok

Kegyednek alázatos szolgája.”

(Iktatva: 177/1843. sz. alatt)

Nem lenne teljes a kiadatlan Vörösmarty-anyag ismertetése, ha nemoznánk az őt ért háromszoros *akadémiai jutalmazásról*: 1833-ban addigi költői és tudományos munkásságát tüntették ki a 100 aranyból és díszes ezüst serlegből állt *Nagyjutalommal*, 1838-ban a Marót Bánt és 1841-ben újabb

költői munkásságát jutalmazták. Ezért nem közömbös egy most előkerült, Bajza Józseftől való méltatás sem 1838-ból:

Iktatva: 213/1838-sz. alatt:

„Vörösmarty Mihálynak Marót Bán cz. drámája Nagy-jutalomban részesülésre érdemesnek találtatott azért: mert benne a magyar drámai költészet egy olly eredeti műdarabot kapott, mellyet mint genialis szelleménél, szabályszerű alkatúnál, nyelv- és verselésbeli tökélyeinél fogva minden esetre a mesterművek számába sorozhatót, nemcsak maga ezen drámai költészet, hanem az egyetemes magyar literatura is állandó becsü elmeszüleménynek 's valódi nyereségnek tarthat, és a melly e' kitünő sajátosságai mellett, a' vele azonegy évben kijött munkák bármelyikével is becsben mérközhetik, de utánna egyiknek sem tétethetik.”

A következő három Vörösmarty-kézirat közül a két első annyiban érdekes, mert a nagy költő pályatétel-kitűzési munkáját tanúsítja, 1834- illetve 1840-ből és nyilván több efféle munkája is lehetett, csupán az 5/4 évszázad viharai elsodorták. A 3. szövegközlésünkre, melyet kivonatosan Brisits Frigyes ismertetett idézett művében, csupán a teljesség kedvéért van szükség, hogy így most már valamennyi, akadémiai tulajdonban levő Vörösmarty-feljegyzés teljes szövegközlése megtörténjék. (Remélve a Kézirattár bekötött három kötetnyi „Cikkek, bírálatok” c. gyűjteménye kritikai kiadását is...)

„Nyelvtudományi Jutalomkérdések.

1. Millyen ragu neveket kívánnak az igék? p. o. hazám-ról beszélék, hazám-ból jövök. Adassanak elő a' szókötésnek ezen részét illető minden szabályok a' mennyire lehet röviden s a' legvilágosabb rendben.

2. Mellyek a' magyar nyelvben a' tiszta gyökök? Számláltassanak elő, a' mennyire lehet, eredeti jelentéseikkel.

3. Micsoda elemekből áll még a' magyar nyelv a' törzsök és származék vagy összetett szavakon 's a' ragokon kívül? P. o. gond-ol-kod-ik és em-el-ked-ik szavakban mik és mit jelentenek az ol-el, kod-ked s végül az ik szótagok?

Ha ezeket 's az efféléket mind szóképző gyanánt kell tekinteni, számláltassanak elő egész teljességben, hogy a' szóképzést eddig érintett vagy tanító munkák hiányai 's hibái kipótoltassanak 's helyre hozassanak.

Vörösmarty.

(kelet nélkül)

Ikt. 16/1834. sz.

Nyelvtani feladat.

Fejtessenek ki a' magyar szókötés szabályai, nevezet szerint

1. Adassanak elő a' beszédrészek sajátosságai.

2. A' szórend' szabályai, vagy is mi sorban kell az egyes mondatok szavainak állani 's e' sorozat szerint mellyik bir nyomósító erővel 's mellyik nyer folyamatosságot.

3. A' szóviszony szabályai, vagy is milly hatással vagy vonzattal vannak az egyes mondat szavai egymásra 's e' hatás vagy vonzat szerint millyen ragozati változásokat szenvednek.

A' szabályok mindenütt példákkal világosittassanak.

Vörösmarty

(kelet nélkül)

Ikt. 128/1840.
Schedel irásával:
Vett. sept. 2. 1840.

(Rajta kívül aláírták:
Czuczor Gergely r. tag,
Nagy János
Szemere Pál r. tag és
Balogh Pál r. tag.)"

Schedel irásával:
Vett. jul. 6. 840.
Ikt.: 1/1840. sz.

„Indítvány

a' magyar academiái szavazat' módja iránt.

Társaságokban, hol a többség határoz, mindenek fölött megkívántató, hogy ezen többség valódi, ne kényszerített, ne csak képzelt legyen 's hogy ezen többség ne csupán nagy, hanem kisebb tekintetű dolgokban is belső meggyőződés szerint jelentse ki magát; mert kis mint nagy dolgokban csak egy lehet a' helyes 's ezt határozni el a társaság érdekében áll. S kis dolgok is néha nagyokra vezetnek.

Az ülve maradás, felállás, melly a' magyar académiánál szavazáskor gyakorta használtatik, azon kívül, hogy egy kissé iskolainak látszik, nem eléggé megfelelő. Sokan ülve maradnak figyelmetlenség, hanyagság s részvételelenségből, sokan kicsinlésből, ha a' tárgy nem valami nevezetes vagy közel érdekű; sokan hiúságból, mert félve, hogy minoritásban maradnak, nem akarnak különczöknek látszani csekélyes dolgokért; másokat mellékes tekintetek tartanak széken, nem is szólván azokról, kik ülve maradnak, mert felállani kényelmök ellen van. Az illynemű szavazásoknál gyakran hibázik a' belső meggyőződés kifejezése, melly a' többség' határozatánál már az elv miatt is kívánatos. Hogy ez elháríttassék, hogy a' többség határozata mindig a tiszta, független meggyőződés' eredménye legyen, ajánlatik:

Minden kérdés eldöntése titkos szavazatra bocsáttassék, mihelyt azt egy tag kívánni fogja.

Az által, hogy titkos zavazatnál határozottan igen-re vagy nem-re golyóft kell vetni, a' figyelmetlenség, hanyagság, részvételelenség, tespedés mintegy felráztatik, a' tekintetek elenyésznek, 's a meggyőződés, mennyire emberileg lehető, szabadon határoz.

Oka, miért menjen minden kérdés csupán egy tag' kívánságával is titkos szavazatra,

1. az; mert a' titkos szavazat az académiánál megengedett levén, attól egyes tagot is elzárni nem lehet, épen ugy, mint attól, hogy külön véleményt adhasson. Ezek olly jogok, mellyeket egyes tag követelhet a' nélkül, hogy a' többiek' jogát megsértené. De

2. különösen az, hogy minden hossza, szükségtelen és idővesztő vitatás elmellőztessék. Mert ha a' titkos szavazat megengedve van, akkor nem érdemes a' felett vitatkozni: vajjon ez vagy amaz titkos szavazattal döntessék-e el! Leg-egyszerűbb illy esetben, ha mindenegybes tag kívánatára, megadatik, a' mi leg-célszerűbb szavazatmód 's különben is nincs szokáson kívül.

Ellenvethetné valaki, hogy ez hosszadalmas mód; de 20—30 ember közt ez alig tesz különbséget 's minden esetre könnyebben 's biztosabban számítható; különben pedig a' többség határozási jogának gyakorlása már az alapnál fogva is rend szerint több idővel jár, mint egyes akaratra kijelentése, ha azt erőltetni vagy elhamarkodni nem akarjuk.

Vörösmarty s. k.”

(nincs keltezve!)

A legutolsó bíráló kézírata, 1849-ből, sajnos, eddig nem került elő, pedig ez volna a nagy költő legutolsó akadémiai működésének írásos emléke. Nyomára az 1850. évi kisgyűlési jegyzőkönyvben bukkantam (69. pont), Gondol Dániel kézirat munkája vitaanyagában, midőn Vörösmarty is egyik bírálóként szerepelt. A lassan megújuló akadémiai munkásságba már csak mint csöndes szemlélő, passzívan kapcsolódik s ha el-eljár az Urak utcája 614. számú Károlyi-Trattner-házban bérelt hivatalba vagy könyvtárba, tevékenyen már nem szerepel. Utoljára az 1854. március 14-i nagygyűlés jegyzőkönyvében láthatjuk nagy nevét, aztán hamarosan elborulnak fölötte a napok és bekövetkezik 1855 novemberének gyásznapija.

Vörösmarty elhunytának hírére vivő egyik körlevélre is nemrég bukkantam az említett irat-tömegben és utoljára ezt a fontos, egykorú nagy nevet is feltüntető iratot tesszük közzé. Egészen bizonyos, hogy más 2—3 hasonló körlevéllel is siettek a többi akadémikushoz az egykorú akadémiai kézbesítők, de — sajnos — ennél az egynél több ív nem került elő.

BÓKA LÁSZLÓ egyetemi professzor az Akadémia I. osztályának 1955 decemberében tartott ún. centenáris ülésén alapos tanulmányban foglalkozott Vörösmarty akadémiai kapcsolataival és korszerűen értékelte költői és tudósi, emberi nagyságát. Többször utalt Brisits prof. 1937-ben, az Akadémia által kiadott munkája adataira, s a nagy költő könyv- és kézírásos hagyatékát Könyvtárunk őrizetére, tulajdonába juttató hallatlan érdemeire. Ezenfelül nagy érdeme a sok kisebb, Vörösmartyt méltató tanulmány mellett, épp akadémiai szempontból, az a páratlan aprólékosságú kötete, melyben V. M. kiadatlan műveinek a nyomtatott anyaggal való betűhív egybevetését végezte el, most pedig — épp az ő nagy Vörösmarty-ismerete és szeretete teszi lehetővé a teljes Vörösmarty-levelezés jegyzetes kiadását. Ennek segítségével lesz igazán tökéletes, minden oldalról Vörösmarty igazi alakját megvilágító az Akadémia munkatervébe állított, hatalmas kritikai kiadás is!

Végezetül tehát közlöm az 1855-i titoknoki körlevelet, melyet megtalálása után a rárakódott portól, penésztől gondosan letisztítva, 92/1855. szám alatt iktattam és az Akadémiai Könyvtár Kézirattárában őrzünk:

Ikt. 92/1855

*K ö r l e v é l**a Magyar Academia Tagjaihoz.***VÖRÖSMARTY MIHÁLY** meghalt.*Temetése november 21. délután 3 órakor.**Az Academia, ülésileg határozta el egy testben jelenni meg az intézet ezen fő díszje, a legnagyobb magyar költő tetemei eltakarításánál.**E végre az összejövetel az Academia termében nov. 21. félháromig, s a kiindulás a Méltóságos Elnökség vezetése alatt lesz.**Az Elnökség s az Academia minden tiszt., rendes és lev. tagjai jelenlétére számol. Költ az Academiának nov. 19. tartott ülésében, 1855.**Az Elnök rendeletéből**Olvastam: Gebhardt**Győry S.**Szémere Pál**Kemény Zsigmond**Balogh Pál sajnálja**hogy betegsége miatt meg**nem jelenhet.**Fényes Elek tudomásul vette**Jakab István**Kiss Ferencz**Láttam: Kállay Ferencz,**Láttam: Szőnyi Pál mk.**Toldy Ferenc titoknok.**Jerney János látta**Császár Ferenc látta**Deák Ferenc látta**Fogarasi látta**Bajza József látta**Székács József látta**Nendtvich Károly**Láttam: Bártfay László**Láttam: Mátray G.**Reguly A.**Barabás Miklós látta.**Gergely Pál***KÉSZÜL A RÉGI MAGYAR NYOMTATVÁNYOK ÚJ BIBLIOGRÁFIÁJA**

A régi magyar irodalommal foglalkozó kutatóknak, a régi magyar nyomtatványokat feldolgozó könyvtárosoknak mindmáig alapvető segédkönyvük Szabó Károly közel nyolcvan évvel ezelőtt megjelent bibliográfiája: a Régi Magyar Könyvtár. Azóta a különböző folyóiratokban, elsősorban a Magyar Könyvszemlében már annyi adalékot közöltek ehhez, hogy a Magyar Tudományos Akadémia szükségesnek látta egy új, bővített kiadás elkészítését.

A Régi Magyar Könyvtár átdolgozására az Országos Széchényi Könyvtár 1952-ben munkaközösséget szervezett, mely elvégezte a bibliográfiai adatgyűjtést: számbavette az irodalomban közölt kiegészítéseket, valamint a hazai könyvtárakban található nyomtatványokat. Az adatgyűjtéssel párhuzamosan megindult és jelentősen előrehaladt a XVI. századi magyarországi nyomtatványokban használt betűtípusok, nyomdai díszek, illusztrációk és vízjegyek feldolgozása.